

Příklad Órigenových textů vzbuzujících kontroverze

Órigenés, *CommJn. 10 5,19–21*

Órigenés vysvětluje, že evangelia nejsou vždy historicky pravdivá, že jejich podání vychází z různých pozdějších reflexí o událostech a že historická nepravdivost má za cíl sdělit duchovní pravdy.

Neodsuzuji ani to, že evangelisté nějakou událost, která se historicky odehrála jinak, jistým způsobem transformují s ohledem na užitečnost mystického cíle (*skopos*) těchto textů, takže událost, která se stala na jednom místě a v jednom čase, mohou vylicit jako by se stala jinde a jindy a sepsat toto vyprávění s jistým pozměněním. Bylo jim uloženo, aby kde to lze, říkali zároveň pravdu duchovní i tělesnou, a kde obojí možné není, aby upřednostňovali duchovní před tělesným, protože jak kdosi řekl, duchovní pravda se často uchovává v tělesné lži. Pro toto tvrzení bychom mohli uvést příklad z dějin. Když Jákob řekl Izákovi: „Já jsem Ezau, tvůj prvorozený syn,“ dle duchovního smyslu mluvil pravdu, protože dostal prvorozenecká práva, která již u bratra zanikla,¹ a pomocí šatu a kozlích kůží na sebe vzal vnější ráz Ezaua a stal se Ezauem až na svůj hlas chválící Boha,² aby dostal zemi on a aby Ezau mohl být požehnán později. Kdyby totiž Jákob nebyl požehnán jako Ezau, snad by nebyl schopen přijmout požehnání ani Ezau sám. Také o Ježíši je tedy mnoho řečeno na základě dodatečných reflexí a evangelisté pravděpodobně napsali evangelia tak, že z těchto dodatečných reflexí přebírali rozdílná pojetí a někdy také navzájem shodným způsobem.³ Například lze pravdivě říct o našem Pánu literně protikladné výroky, že pochází z Davida, a že nepochází z Davida.⁴

(pracovní překlad Jiří Pavlík)

CommJn. 10 22,129–130

Órigenés podal dlouhý přehled rozdílů ve verzích všech čtyř evangelistů o vjezdu Ježíše do Jeruzaléma na oslátku a vyhnání prodavačů a směnárníků z chrámu a poukázal na to, že u Jana jsou obě události rozděleny do dvou návštěv Jeruzaléma (vyhnání penězoměnců na začátku a vjezd do Jeruzaléma na konci Ježíšova veřejného působení), zatímco u synoptiků spojeny do jedné jediné (obojí na konci Ježíšova veřejného působení). Než přejde k výkladu duchovního smyslu, uzavírá slovy, která dokládají jeho nesmlouvavou a neohroženou věrnost liternímu znění:

1 Srov. *Gen 25,31–34*.

2 Srov. *Gen 27,22*.

3 Závěr nejistý (přeloženo dle Migneho konjektury *συμφερομένουσ ἀλλήλοισ*).

4 Mesiášský titul „Syn Davidův,“ který je Ježíšovi připisován v evangeliích, je zpochybňován v *Jan 7,42* a v synoptické tradici v rozpravě Ježíše s farizeji: *Mk 12,35–37; Mt 22,41–45; 20,41–44*.

Ocitoval jsem velmi mnoho textu od evangelistů a domnívám se, že bylo nutné to udělat, abych demonstroval nesoulad v jejich sdělení. Tři [synoptici] líčí při jednom a též Pánově pobytu v Jeruzalémě události, které většina pokládá za totožné s tím, co napsal Jan. Jan však sděluje, že se vyložené věci staly při dvou vstupech Pána do Jeruzaléma, oddělených od sebe mnoha činy líčenými mezi nimi a mnoha pobyty na různých místech. Podle mého názoru tedy ti, kdo v těchto textech nevidí nic více než historické sdělení, nemohou uvést tento zjevný nesoulad do souladu. Jestliže si pak někdo myslí, že jsme to pochopili nezdravě, ať na tento náš výklad napíše rozumnou námitku.

(pracovní překlad Jiří Pavlík)

Órigenova metoda pod útokem Porfyriovy protikřesťanské polemiky

Eusebios, HE VI 19,4–8

Spis Eusebia z Caesareie, v němž se vypořádával s Porfyriovým polemickým dílem Proti křesťanům, se nedochoval, ale několik citací z tohoto Porfyriova díla se dochovalo na různých místech jiných jeho textů. Uvedené místo z jeho Církevních dějin ukazuje, že jedním ze slabých míst, na něž Porfyrios útočil, byla i Órigenova exegetická metoda:

Poslechni si doslovnou citaci toho, co Porfyrios tvrdí: „Někteří se snažili se ubohosti židovských Písem nikoli vzepřít, ale zahladit ji, a proto se obrátili k výkladům, které jsou v neslučitelném rozporu s literním zněním těchto textů a které nepřinášejí obhajobu etnických zvláštností, nýbrž spíše potvrzení a chválu vlastních názorů. Arogantně prohlásili, že to, co je u Mojžíše řečeno jasně, jsou vlastně jinotaje (*ainigmata*) a vyvolali v lidech posvátnou bázeň a prohlásili, že tyto texty jsou plné skrytých tajemství. Když tímto klamem ošálili kritickou část duše, zavedli vlastní výklady.“ Dále potom také tvrdí: „Tato pošetilá metoda se odvozuje od velmi váženého muže Órigena, kterého jsem i já ještě jako úplný mladíček potkal/četl, a který je stále ve vážnosti díky spisům, které zanechal. Jeho veliká sláva se rozšířila mezi učiteli těchto myšlenek.“

„Byl žákem Ammónia, který udělal ve filozofii největší pokrok za našich časů. Co se dovednosti vyjadřování týče, získal od svého učitele velký prospěch, co se týče správné volby způsobu života, vydal se opačnou cestou než on. Ammónios byl totiž křesťan vychovaný křesťanskými rodiči, a když přišel k moudrosti a filozofii, hned se obrátil k životu podle zákonů, zatímco Órigenés byl Řek vychovaný v řecké kultuře a zapletl se do tohoto barbarského dobrodružství, kterému zaprodal sám sebe i svou schopnost mluvit. Co do způsobu života žil protizákonně křesťansky, co do názorů na teoretické

otázky a božství smýšlel řecky a podsouval řecké myšlenky těmto cizokrajným mýtům. Následoval totiž stále Platóna a zabýval se spisy Númeria, Kronia, Apollofana, Longina, Moderata a Nikomacha a věhlasných pýthagorejců; užíval také knihy stoiků Chairémona a Kornúta, z nichž poznal alegorickou metodu výkladu řeckých mystérií a použil je na židovské spisy.“

(pracovní překlad Jiří Pavlík)